

ҶАШНИ САДА – ҶАШНИ НИЁҶОН

Халқи тоҷик аз даврони қадим соҳиби ойину суннатҳои бостонӣ ва фарҳангӣ буда, дар тамаддуни ҷаҳонӣ саҳми арзандаи хешро гузоштааст. Ҷашнҳои миллии мо аз қабилҳои Наврӯз, Меҳргон Сада дар тури таърих барои тарғиби ахлоқи маънавиёти созанда хизмат кардаанд.

Дар бораи оину таомулҳои ҷашни Сада Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти мамлакат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ишораҳои ҷолибе доранд: “Оину таомулҳои Сада одамонро ба амалҳои хубу писандида, аз қабилҳои ба ҳам сухани неқ гуфтан, ҳамдигарро эҳтиром намудан, дар осоишу оромӣ умр ба сар бурдан, дар ҳама ҳолат шарикӣ ҳамдигар будан, қори хайр қардан, заминро дӯст доштан, табиатро ҳифз қардан ва дигар қирдорҳои неқ даъват мекунад. Яъне ҷавҳари Сада аз ҷанбаҳои инсонпарварона, дӯст доштани табиат ва расидан ба қадри обу замини диёр мебошад”.

Маҳз баъди ба даст овардани Истиқлолияти давлатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон як қатор суннатҳо ва ҷашну маросимҳои миллӣ эҳё гардиданд, ки ҷашни Сада аз қабилҳои онҳо ба ҳисоб меравад.

Оид ба истилоҳи “Сада” назарҳо гуногун бошанд ҳам, онҳо бо ҳамдигар умумият дошта, қадимӣ будани ин ҷашнро тасдиқ менамоянд. Масалан, дар “Фарҳанги асотир ва дostonвораҳо дар адабиёти форсӣ” чунин омадааст: “Сада, мансуб ба адаби сад, ки аслан аз вожаи “садак”-и паҳлавӣ моя гирифта ва дар арабӣ сазақ ва садақ шуда, ҷашнест, ки дар баҳманрӯз аз баҳманмоҳ (шаби даҳуми баҳман) бо барафрӯхтани оташ, тайи маросими хосе анҷом мегирад. Аз Сада то Наврӯз сад рӯзу сад шаб аст ва дар ин рӯз теъдоди фарзандони Каюмарс ба сад расид”.

Дар “Фарҳанги тафсирии забони тоҷикӣ” бошд: “Сада яке аз ҷашнҳои қадими миллии мо, ки рӯзи даҳуми баҳманмоҳ (29-30 январ) баргузор мегардад, аз Сада то Наврӯз панҷоҳ шаб ва панҷоҳ рӯз аст”.

Муаллифи “Фарҳанги Низом” вожаи садаро ба забони форсӣ нисбат дода мегӯяд: “Сада номи ҷашнест, ки порсиён дар даҳуми баҳманмоҳ кунанд ва оташи бисёр афрӯзанд ва мулуку салотин мурғону ҷонварони саҳроиро гирифта дастаҳои гиёҳ бар пояшон баста оташ дар он бизананд ва раҳо кунанд, то дар ҳаво ва саҳро бидаванд ва шуълаҳои оташ дар кӯҳу биёбон бизананд”.

Дар бораи пайдоиши ҷашни Сада назарҳо гуногун буда, баъзе муҳаққиқон ва донишмандон онро ҷашни замони ориёӣ мепиндоранд. Баъзеҳо падибории онро пеш аз даврони ориёӣ медонанд. Ба ҳар сурат пайдоиши ҷашни Сада ва устураҳои марбут ба он ба масъалаи рӯшноӣ

ва оташ вобаста мебошад. Агар аз ин нуқтаи назар ба ҷашни Сада наздик шавем, пеш аз ҳама хуршед, рӯшноӣ ва оташ пеши назар меояд.

Ҳаким Фирдавсӣ муаллифи “Шоҳнома”- и безавол оғози ҷашни Садаро ба Ҳушанг писари Сиёмак нисбат дода чунин мегӯяд:

Зи Ҳушан монд он Сада ёдгор,

Басе бод чун ӯ дигар шаҳриёр.

Мувофиқи ривояти “Шоҳнома” Ҳушанг шоҳи пешдодиён ин ҷашнро асос гузоштааст. Ривояте ҳаст, ки Ҳушанг ҳамроҳи дарбориёнаш дар саҳро ба море дучор меояд ва ба тарафи мор санге меандозад, санг бар санги дигар бархӯрда аз он оташак меҷаҳад ва ба ҳамин васила оташ кашф мегардад. Минбаъд одамон ба ҳамин муносибат оташ афрӯхта ба он сачда мекунанд.

Нашуд мор кушта, валекин зи роз,

Падид омад оташ аз он санг боз.

А.Фирдавсӣ.

Бо пайдо шудани оташ ва муқаддас гардидани он мардуми пешин барои худ ҷашни Садаро интихоб карданд. Ин аз як тараф ифодагари рамзи ҷовидонагии Хуршед ва муқаддас доништани оташ бошад, аз тарафи дигар ба зиндагии инсон ва робитаи ӯ бо табиат вобастагии ногусастанӣ дорад. Баъдан маҳз пайдо шудани “ҷашни оташ” ва ҳамчун рамзи Хуршед доништани он ҷашни Сада дар миёни мардум густариш пайдо кард.

Ҷашни Садаро дар даҳумин рӯзи моҳи Баҳман (баробари 29-30 январ) баргузор мекарданд, ки аз фасли зимистон сад рӯз (обон, озар, дай ва даҳ рӯзи баҳман) мегузашт. Ба ақидаи ориёиҳои қадим сармо ба авҷи баланди худ расида, баъдан ҳаво тадриҷан ба самти беҳбудӣ, нармӣ ва гармӣ мерафт. Аз ин лиҳоз барои кишту кори онҳо зарар нарасад ва чорвоҳояшон аз сардӣ дар эмин бошанд, оташро ҳамчун рамзи Ҳурмузд меафрӯхтанд, то дар он қувваҳои бадӣ сӯзанду нобуд шаванд. Ба гуфтаҳои баъзе аз донишмандон ҳамин, ки аз фасли зимистон сад рӯз мегузашт, мардум ҷашни оташ яъне Садаро барпо менамуданд. Аз гузаштани сармои шадид, ки нерӯи аҳриманӣ аст, хушқоли карда, аз дашту саҳро ҳезум, бутта, хошок ҷамъ оварда, хирмани бузург месохтанд. Баробари расидани торикӣ он хирмани ҳезуму хасу хошокро оташ мезаданд, ки аз ин оташ ҳамаҷо фурузон мегашт ва дар гирди он рақсу бозиву хушқоли мекарданд.

Чашни Сада дар тури таърих ташаккул ёфта, ба таълимоти мазҳабиву миллӣ пайванд гардида, байни мардум маҳбубият касб карда будааст. Дар замони давлатдорӣ Сомониён ин ҷашн роиҷ буда, баъдан дар замони Ғазнавиён низ машҳур будааст. Аз ин ишораҳо маълум мегардад, ки дар хотираи фарҳангии мардуми шарифи тоҷик ҷашни Сада мақома мисли ҷашнҳои Наврӯз ва Меҳргон дорад. Боиси ифтихор аст, ки тайи чанд соли охир дар Ҷумҳурии ҷашни Сада таҷлил мегардад.

Чи хуб аст, ки бо баракати Истиқлолияти кишвари маҳбубумон ҷашни Сада эҳё гардид, ки ин аз фарҳанги волои миллати шарифи тоҷик дарак медиҳад. Имрӯзҳо шукӯҳи бостонии ҷашни Сада рӯз аз рӯз барқарор гардида истодааст, ки ҳамасола онро дар Тоҷикистони азизи мо дар санаи 30-юми январ бо шукӯҳу шаҳомати хосса ҷашн мегиранд.

Умед дорем, ки дар соли 2023 бо таҷлили ҷашни Сада ва омад омади фасли баҳору Наврӯз меҳру вафо, равшанию гармӣ, фаровонии маҳсулоти кишоварзӣ дар кишвари азизамон боз ҳам устувор мегардад.

Файзова Парвина, докторанти Ph.D-и факултети филология